

Hussitlere Karşı Haçlı Savaşları: Orta Çağ Avrupası'nda Dinî Şiddet

Hussite Crusades: Religious Violence in Medieval Europe

Barış SADAY*

Öz

Hussit Haçlı Savaşları, Bohemya'daki askerî faaliyetlerin hacmi ve içerikleri bakımından doğaları gereği dinî olarak nitelendirilmektedir. Bu faaliyetlerin başlatıcıları, katılımcıları ve savunucuları bahsi geçen dinî doğayı kazandırmaktadır. John Huss'un 1415'te Constance'ta yakılmasının ardından Bohemya'nın Çekçe konuşulan topraklarında başlayan dinî reform hareketi, kendisini ulusal terimlerle tanımlayan ve iyi belirlenmiş bir siyâsî toplulukla özdeşleşmiştir. Lüksemburglu Sigismund, 1420'de iradesini Bohemya'ya zorla dayatmaya karar verdiğinde reform hareketini benimseyen grupların geniş bir koalisyonu, ki "Tanrı Yasası" (lex Dei) olarak yorumladıkları şeyi savunmak için askerî güç kullanmaya karar verdiler. Sigismund'un kötü şöhretli işgali, Papalık vasıtasıyla haçlı seferi olarak ilan edilmiştir. Koalisyonun bu savunmayı bir din savaşı olarak algılaması muhtemeldir. Ancak seçilmiş imparatorun bunun haçlı seferi şeklini alması gerektiği konusundaki anlaşması, şüphesiz rakiplerinin çatışmanın kutsal karakterine dair hislerini keskinleştirmektedir. Haçlı Seferleri dışında, Orta Çağ'da dinî doktrinlerin saldırıya karşı böylesine sürekli ve organize bir şekilde savunulmasının bir örneği olmadığı gibi, Reformasyon'a kadar da benzer bir durum bulunmamaktadır. Hussit Haçlı Savaşlarında dinsel bir savaş yürüten bir grup insan, aynı görüşe sahip bir başka grupla karşı karşıya gelmiştir. Haçlı takanlar, sıradan olmayan kadehi savunanlarla savaşmıştır. Çalışmamız, Hussit merkezli olarak Bohemya topraklarındaki reform hareketlerini ve onun neticesindeki askerî seferleri ele almayı amaçlamaktadır. Böylece Papalık kurumunun dinî araçsallaştırarak siyâsî amaçlar için kullanılmasını "Hussit Haçlı Seferleri" üzerinden irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Geç Orta Çağ, Din, Papalık, Bohemya, Hus/Hussit.

Abstract

The Hussite crusades are characterized as religious in nature in terms of the volume and content of military activities in Bohemia. The initiators, participants and advocates of these activities impart the aforementioned religious nature. Following Huss's complaint at Constance in 1415, the religious reform movement that began in the Czech-speaking lands of Bohemia identified with a well-defined political community that defined itself in national terms. When Sigismund of Luxembourg decided to impose his will on Bohemia by force in 1420, a broad coalition of reformist factions decided to use military force to defend what they interpreted as the "Law of God" (lex Dei). Sigismund's infamous invasion was proclaimed as a crusade through the Papacy. The coalition is likely to perceive this defense as a religious war. But the elected emperor's agreement that this should take the form of a crusade was undoubtedly to

Makale Geliş Tarihi: 23.09.2023. Makale Kabul Tarihi: 19.03.2024.
Araştırma Makalesi / Künye: SADAY, Barış. "Hussitlere Karşı Haçlı Savaşları: Orta Çağ Avrupası'nda Dinî Şiddet". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 17/34, (Haziran 2024): s. 87-105. DOI: 10.19060/gav.1498723

* Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, E-mail: baris.saday@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5106-3659.

Gazi

Akademik
Bakış
87
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

sharpen his opponents' sense of the sacred character of the conflict. Except for the Crusades, there is no example of such a sustained and organized defense of religious doctrines against attack in the Middle Ages, and nothing similar until the Reformation. In the Hussite Crusades, a group of people waging a religious war faced another group of similar views: those who wore the cross fought those who defended the nondescript chalice. Our study aims to deal with the Hussite-centered Reform movements in the Bohemian lands and the military expeditions as a result. Our research examines the use of the Papacy for political purposes by instrumentalizing religion through the "Hussite Crusades".

Key Words: Late Middle Ages, Religion, Papacy, Bohemia, Hus/Hussite.

Giriş

Orta Çağ Avrupa'sı, Gregoryen Reform hareketleri ile temel iktidar gücünü eline geçirirken aynı zamanda dinsel cemaat içerisinde de ikinci bölünmeye doğru evrilmiştir. Hristiyanlık, reformun eşliğindeyken bazı olumsuz gelişmeleri deneyimlemiş olsa da bunların reform açısından olumlu etkileri olmuştur. İşte bu evrimler neticesinde 14. yüzyılın ilk yarısında "Büyük İkilik" ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu süreç içerisinde 15. yüzyılda gerçekleşecek olan dinsel bölünme, yeni ayrılıkları ve farklı mezhepleri doğurmuştur. Papalık'ın mutlak otoritesi ile halk üzerinde uyguladığı sosyoekonomik baskı politikası, Avrupa genelinde olduğu kadar Bohemya'da da ciddi bir tepkiyle karşılanmıştır. Bohemya tarihinin önemli figürlerinden IV. Charles'ın hükümdarlık döneminin neredeyse tamamında Papalık makamı, Avignon'da bulunmuş ve Roma Kilisesi tarafından "Babil Sürgünü"¹ olarak nitelendirilen yaklaşık yetmiş yıllık süreç, Papalık'ın itibarsızlaşmasına, halk nezdindeki değerini kaybetmesine, hizipleşmeye ve sonunda bölünmeye yol açan bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur.² Bu dönemde gerçekleşen en önemli iki olay olan Avignon Papalığı ve Papalık hizipleşmesi, 14. yüzyılda Bohemya ve Avrupa'daki dinî durumu daha iyi anlamak açısından son derece önemlidir. Çünkü 1309 yılında Avignon'a taşınan Papalık, burada makamı işgal eden papaların dinî konulardan uzaklaşarak dünyevi konulara yönelmeleri ve asıl görevlerini unutmaları sonucunda saygınlığını kaybetmeye başlamıştır. Bu durum daha sonra Hristiyanlığı hizipleşmeye ve hizipleşmenin sonucunda da reformasyon ile bölünmeye götürmüştür. Papalık'ın Avignon'a taşınmasıyla 1309 yılında başlayan süreç, ardından hizipleşmelerle devam etmiş; bunu reformcu hareketler izlemiş ve sonunda Hristiyanlık geri dönüşü olmayacak şekilde bölünmüş ve parçalanmıştır. Bu bölünme ve parçalanma, Papalık dâhil olmak üzere bütün Hristiyan cemaate şiddet eylemleri olarak yansıyacaktır.

14. yüzyılda, John Wycliffe (1328-1384) gibi farklı bir karakter ortaya çıkmıştır. John Wycliffe, 14. yüzyıl heretik akım anlayışını değiştiren bir kişidir ve düşünceleri reform anlayışına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Onun

1 Carter Lindberg, *Avrupa'da Reform Tarihi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 391.

2 Fatih Durgun, "Dini Siyasi Yönleriyle Ortaçağ Batı Kilisesi'nde Büyük Bölünme (1379-1417)", *Ortaçağ'da Din ve Devlet Doğu – Batı Ekseninde*, ed. Ayşe Atıcı Arayancan, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2018, ss. 177-200, s. 179.

takipçileri daha sonra Bohemya'da Unitas Fratrum'u (Kardeşler Birliği) kurmuşlardır. Onlar, Moravya ve Bohemya'da zaman zaman etkili olmalarına rağmen genel olarak Roma Katolik Kilisesi'nin baskısından kaçamamışlar ve zulme uğramışlardır. Ancak Kont Zinzendorf'un onlara topraklarında yer vermeye başlamasıyla Moravya'daki Unitas Fratrum yeniden canlanmıştır. Onlar, İncil'in öğretilerine bağlı kalarak son derece kutsal bir yaşam biçimi hedeflemişlerdir.³ Orta Çağ'ın sonlarında şehir; değişimin odağı, "modernitenin fuayesi", her ikisinin çifte anlamı ile söylersek, "ev" veya "yuva" idi. Reform açısından bu durum, "Alman Reformu aynı anda edebiyat, teknoloji ve hitabet açısından kentsel bir olaydı."⁴ şeklinde özetlenebilir.⁵ Orta Çağ Avrupa nüfusu, yaklaşık beşte bir oranında şehir ve kasabalarda yaşamaktadır. Ancak Almanya ve Hollanda topraklarındaki bazı şehirlerin nüfus yoğunluğu daha yüksektir. Bohemya Krallığı kontrolünde olan Prag şehrinin nüfusunun 20 ila 30 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir. Kentsel alanlardaki nüfus artışı, yeni fikirlerin yayılmasında büyük etkilere sahiptir. Bu ise şehir merkezini yaratıcı değişimin, fırsatın ve sosyal çatışmanın mekânı hâline getirmektedir. Feodal ekonomi, yerini toplumu kutsal bir kurum, her insanın ahlaki olarak bir diğerinden sorumlu olduğu *corpus Christianum*'un minyatürü olarak gören geleneksel görüşü sarsan kapitalizmin erken bir türüne bırakmıştır.⁶

Bohemya Prag'ı ve John Huss

14. ve 15. yüzyıl Avrupa'sında bir önceki dönemin büyük heretik akımları kaybolmuş ve yeni, farklı akımları doğuran süreçler yaşanmıştır. 16. yüzyıl Protestan reform hareketini haber veren yeni heretik akımlar bu süreçte belirlemiştir. Bunların başlıca ikisi, 14. yüzyıl İngiltere'sinin John Wycliffe'i ile lollardları ve 15. yüzyılın başlarında ise Bohemya'da ortaya çıkan John Huss ile Husçulardır.⁷ Bohemya, gelişmiş uluslar arasına geç katılmış bir ülkedir. Pfemyslid Hanedanlığı'nın ilk döneminde Kutsal Roma İmparatorluğu'na bitişik bir sınır eyaleti olmanın ötesine geçmemiştir. Kolonicilerin yerleşmesi ve yerel nüfusun artmasıyla daha hızlı gelişmeye başlayan Bohemya, Lüksemburg Hanedanlığı ve özellikle de IV. Charles yönetiminde dikkate değer bir ekonomik, kültürel ve siyasî atılım yaşamıştır. 1346'da hem Bohemya kralı hem de Kutsal Roma İmparatoru olan Charles, 1378'deki ölümüne dek ülkeyi imparatorluğun odak noktası yapmak için uğraşmıştır. Bir piskoposluk bölgesi olan Prag'ın statüsünü yükselterek başpiskoposluk merkezi olmasını sağlamıştır. 1348'de Prag Üniversitesini kurmuştur.⁸ Goff, kitabında "İlk

- 3 Resul Çatalbaş, "Avrupa'nın İlk Evanjelikleri: Moravyahlar", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013/1, c. 12, sayı: 23, Çorum, ss. 113-126, s. 114-115.
- 4 A. G. Dickens, *The German Nation and Martin Luther*, London, 1974, s. 430.
- 5 Carter Lindberg, *a.g.e.*, s. 34.
- 6 Carter Lindberg, *a.g.e.*, s. 34.
- 7 Jacques Le Goff, *Avrupanın Doğuşu (Avrupayı Kurmak)*, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2017, s. 198.
- 8 Malcolm Lambert, *Ortaçağda Dinsel Sapkınlıklar*, çev. Erdem Gökyaran, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 362.

Goff

Ulusal Üniversite Prag” olarak tanımladığı, özelde Prag Üniversitesi genelde ise Prag şehrinin karışık bir dönemde gelişmeye ve yapılanmaya başladığı belirtmektedir. Bu üniversite, diğer tüm üniversiteler gibi uluslararası bir yapıya sahiptir. Ancak kısa bir süre sonra Alman hocalar ve öğrenciler tarafından ele geçirmiştir. Ek olarak, bunlar o kadar kalabalıklaşmıştır ki “Büyük Kopuş” sırasında Paris’e saldırmışlardır.⁹ Bu gruplar, kendi özgünlükleri ve beklentileri arasındaki farklılıkları giderek artan ve milliyetçilik rüzgarları ile daha ulusal duygulardaki Çek toplulukları ile çatışmalara girişmişlerdir. Bu etnik gerginliğin aynı zamanda lonca düzeyindeki başka bir zıtlıkla da birleşmesi, kargaşanın Prag’da artmasına sebep olmuştur.¹⁰ 14. yüzyılın sonları ile 15. yüzyılın ilk yarısında Bohemya Krallığı ile başkent Prag’da Çek toplulukları, yerli köylüler ve zanaatkarlar gibi halk sınıflarını temsil ederken ülkeye yerleşen Alman nüfus ise çoğunlukla kentlerin burjuva zenginliği, soyluluk ve ruhban sınıfının temsilcileri idiler. Kral, şehrin eski merkezinin yanına Yeni Şehir’i ekleyerek Prag’ın boyutlarını ve ekonomik önemini büyük ölçüde arttırmıştır. Avusturyalı Augustinusçu Waldhauser’i vaazlar vermesi için ülkeye davet etmiş ve bu sayede bir kilise reformu hareketinin oluşmasına hız kazandırmıştır. 15. yüzyılın Husçu devrimi, bu hareketin bağrından çıkmıştır.¹¹

Orta Çağ’ın sonunda Prag Şehri¹²

- 9 The Lives of The Popes, (Yazar bilgisi bulunmuyor), London, 1799, s. 181.
 10 Jacques Le Goff, *Ortaçağda Entelektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 187.
 11 Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 362.
 12 Thomas A. Fudge, *Origins of the Hussite Uprising: The Chronicle of Laurence of Brezova (1414-1421)*, Routledge, New York, 2020, s. 70.

Görsel

Akademik
Bakış

90

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Charles'ın reformu destekleme ve Husçuluğun önünü açma konusunda oynadığı rol tartışmalıdır. Bohemya Kilisesi'nin ve entelektüel yaşamın Husçuların gelişmesine olanak sağlayan birçok özelliği Charles'ın izlediği politikalarla şekillenmiştir. Diğer taraftan, Charles'ın dindarlığı daha ziyade geleneksel bir nitelik taşımaktadır. Ne kendisi ne de bazen himaye ettiği Husçuluğun öncüleri eylemlerini sapkınlık olarak kabul etmemektedirler. Bohemya'yı imparatorluğun merkezi yapmak, aynı zamanda Bohemya Kilisesi'ni Avignon'daki papaların mali kaygılarına maruz bırakmak anlamına gelmektedir. Yüksek mevkilere yapılan atamalar, Charles ile papalar arasında bir uzlaşmayla gerçekleşmektedir. Charles'ın piskoposluk atamaları genelde akıllıcaydı fakat dostlarını ve hizmetkârlarını kayırma eğilimine de sahip idi. Buna karşılık o, Papalık'a Bohemya'dan yüksek miktarda para ve çıkar elde etme fırsatı sunmuştur.¹³

Erken 15. yüzyılda Prag şehri içindeki küçük bir şapel, daha fazla insanın ilgisini çekmeye başlamıştır. Prag sakinleri, köylüler ve şövalyeler gibi halkın her tabakasından insan, Prag Üniversitesi Profesörü John Huss'un konuşmalarını dinlemek için Bethlehem Şapeli'nde toplanmaya başlamışlardır.¹⁴ Huss, halkın etrafını çevreleyen durumunu gayet iyi bilmektedir. Kendisi, köylü bir ailenin çocuğu olarak doğmuş ve büyütülmüştür. O, muhtemeldir ki 1373 yıllarında Bohemya kırsalında dünyaya gelmiştir.¹⁵ Husinec köyünden gelerek güney Bohemya'ya yerleşen bir ailenin oğludur. Babasının adı Michael'dır ve hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Ne yazık ki Huss'un annesinin adı günümüze kadar ulaşmamıştır. Huss'un bir erkek kardeşi vardır ama kendisinden önce ölmüştür. Huss'un, Constance'ta hapsedildiği süre boyunca endişelerini dile getirdiği genç yeğenlerinin sorumluluğunu üstlenmesi, bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.¹⁶

Yetenekli ve çalışkan birisi olan Huss, büyük zorluklar yaşamasına karşın üniversite eğitimi almayı başarmıştır. Öğrencilik yıllarında Çeklerle Almanları hem profesyonel hem de etnik olarak karşı karşıya getirtmiştir. O, şiddeti her geçen gün artan çatışmalara katılmıştır. 1409-10 yılları arasında üniversitenin rektörü olan Huss'un öğretisi, arkadaşı Wycliffe'ten etkilenmiştir: "*Almanlar nominalist bir teoloji tercih ederken, Huss fikirlerin aşkın gerçeklikler olduğundan yola çıkarak, ilahi akılda evrensellerin varlığını olumlayan bir radikal realizm ileri sürdü.*"¹⁷ John Huss, fikirlerini sadece üniversite çevrelerinde sınırlı tutmamış ve 1402 yılından itibaren yukarıda belirttiğimiz şapelde Çekçe vaazlar vermeye başlamıştır. Le Goff'un ifadesiyle "*Kilisede ahlak reformu ve Tanrı'nın sözüne tam itaati talep etmiş ve bu*

13 Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 362.

14 Pınar Ülgen, *Orta Çağ Avrupası'nda Ölümle Dans*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2022, s. 135.

15 Eyüb Özkaya, "*Protestan Reformunun Öncüsü Jan Hus'un Hayatı ve Görüşleri*", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), s. 55

16 Thomas A. Fudge, *Jan Hus Religious Reform and Social Revolutin in Bohemia*, London, 2010, s. 9.

17 Jacques Le Goff, *a.g.e.*, s. 199.

Goff

Akademik
Bakış
91
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

yüzden Kilise hiyerarşisini karşısına almıştı.”¹⁸ Ruhban sınıfı hakkında aç-gözlülük fikirlerini ortaya atmış ve konuşmalarında bu hususta oldukça ileri görüşler öne sürmüştür. O, kilise mevkilerinin Roma’da satılmasını tiksindirici bulmakta ve Papa’yı “Baş Dolandırıcı” olarak suçlamaktadır. “*Mevkisini parayla satın almamış ve inananlardan para koparmaya çalışmayan az sayıda ruhban vardır. Yoksul, yaşlı bir kadının bir kenara ayırdığı son kuruş bile soysuz bir din adamı tarafından gasp edilir. Onun bir hürsüzdən daha üçkağıtçı ve adi olduğunu söylersek haksızlık mı etmiş oluruz?*” Huss, Bohemya topraklarındaki endüljans satışını da son derece şiddetle kınamakta idi. Özellikle 1403 yılı sonrası Wycliff’ten ve onun İngiltere başarısından iyice etkilenmiş olan Huss, insanlar ile iletişim bağıını yoğunlaştırarak onları efektif seviyede etkilemeye başlamıştır.¹⁹ Muhafazakâr teolojinin baskın olduğu Prag Üniversitesi, Huss ve Hussit sorununa dogmatik dinî temelli çözüm arayışları içerisine girişmiştir. Prag Üniversitesi hocaları arasında çözüm arayışında olan Pierre d’Ailly, Gerson ve Clémentus gibi isimler öne çıkmaktadır.²⁰ Durumu çözebilmek için Bohemya entelektüel camiası, ırk temelli bir formül meydana getirmiştir. Bu formül, şu perspektif ile geliştirilmiştir: Latinler, Kilise’nin yanında; Almanlar, Kilise yanlısı Latinlere karşı; Slavlar Kilise’ye karşı; Çek halkı ise bu unsurların hepsine karşıdır.²¹

John Huss, sadece ruhban sınıfını eleştirmemiş, aynı zamanda kilisede yapılması gereken reformlar için çalışmalarda bulunmuştur. Huss, özellikle Kilise’nin elinde bulunan serveti ve piskoposlar ile manastırlara ait olan toprakların zorla ellerinden alınması gerektiğini belirlemekte ve inananların bir ruhban güruhuna ihtiyacı olmadığını vaaz etmektedir. Ona göre Bohemya’nın başında bulunan kral, papadan bağımsız kendi kilisesine sahipti ve bu gücü papaya karşı kullanılması gerekli idi. “*Kardeşler, savaşın ve kılıcın zamanı yakında gelecek ...*” Huss, kilise hizmetlerinin ücretsiz olmasını ve ayınlerin yerel dillerde yapılmasını istemektedir. Bu hususta akademik olarak Çek Dili Grameri çalışmasını yayınlamıştır. Huss, feodal sisteme karşı tutum sergilemese de sınıfsal eşitsizliğin ortaya çıkardığı sefaletin ve yoksulluğun haksız olduğunu düşünmektedir. Soylular ve ruhbanın “*kendi göbeklerini lüksle şişirirken*” yoksul insanları soyduğunu belirtmektedir. O, feodal beylerin adaletsizliğe sapması durumunda “*günahkâr yetkililere*” karşı ayaklanmanın sadece haklı değil, aynı zamanda zorunlu olduğuna inanmaktadır.²²

Wycliffizm, Huss’un fikir dünyasında doktrinin kurucusundan daha ateşli ve koşulları çok daha tehlikeli bir şekilde büründürecek bir apostle bu-

18 Jacques Le Goff, *a.g.e.*, s. 199.

19 Pınar Ülgen, *a.g.e.*, s. 134.

20 Henri Pirenne, *Kavimler Göçü’nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi*, çev. Sinan Akbaytürk, Selenge Yayınları, İstanbul, 2022, s. 293.

21 Henri Pirenne, *a.g.e.*, s. 293.

22 Ayrıntılı Bkz. John Huss, *The Letters*, haz. Herbert B. Workman, R. Martin Pope, Watson de Viney Hansel Ltd., London, 1904.

lunmuştur. Huss'un başarısı, Bohemya'daki Çeklerin 14. yüzyılın ortalarından bu yana Almanya'ya karşı artan düşmanlığından kaynaklanmaktadır. Nüfusun homojen olduğu İngiltere'de Wycliffe, Papalık döneminde yabancı bir gücün yersiz müdahalesine karşı çıkan herkesin desteğine sahiptir. Çeklerin 12. yüzyıldan beri Almanya'ya akın ettiği, göçmenlerle yan yana yaşadığı Bohemya'da Huss, ulusun tüm Slav kesimi tarafından da desteklenmektedir. Toplum, onu her şeyden önce Almanların Kilisesi olarak gördüğü Kilise'den kurtaran bir reformcu olarak karşılamıştır. Huss, en başından beri yalnızca Çekçe konuşan yurttaşlarının desteğine güvenmektedir.²³ Onun etkileyici konuşma becerisi, tutkusuyla dinleyicilerini heyecanlandıran yapısı ve kitleler ile olan yoğun iletişim bağı, Huss'un Bohemya Kralı IV. Venceslas üzerinde etkili bir baskı gücüne hâkim olmasını sağlamıştır. Tüm bunların sonucunda 1409'da "Kutná Hora" kararnameyle Çek halkının lehine bir çözüm sağlanması konusunda Huss'un etkisi netice vermiştir.²⁴ Huss, tüm Alman hocaların ve öğrencilerin üniversiteyi terk etmesi konusunu içeren "Kutná Hora" kararını 18 Ocak 1409'da Çek meslektaşlarının desteğiyle Bohemya kralına sunmuş ve kararın geçmesi için kralı ikna etmiştir. Çoğu azınlık milletler, Çeklerin egemenliğine geçerken üniversite mensuplarının tamamının Bohemya tacına sadakat yemini etmeleri zorunlu hâle getirilmiştir. Yedi ya da sekiz yüz kadar yabancı öğretim üyesi ve öğrencinin ayrılması, üniversitedeki güç dengesini reformcuların lehine değiştirmiş ve bu arada yabancı üniversitelerde reforma ve Wyclifçilige karşı düşmanlığın yayılmasına da yol açmıştır.²⁵ Tam bir zafer kazanmış sayılsalar da reformcular, eskiye oranla daha az muhalefetle karşılaşmışlardır.²⁶ Almanlar, bu durumda Prag Üniversitesini terk edip Almanya coğrafyasına gelmiş ve Leipzig Üniversitesi'ni kurmuşlardır. Bu, dünya tarihi açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Çünkü bu olaylar dizisi, "ulusal üniversite" yapısını ortaya çıkarmıştır. Ek olarak bir başka olgu ise entelektüel kitlenin dünya siyasetinin konusu/alanı içine dâhil olmasıdır.²⁷

1410 yılı hem Wycliff hem de Huss için oldukça karanlık geçmiştir. Bu yıl, Wycliff'in çalışmaları yasaklanmış ve halkın önünde yakılmıştır. Huss ise Kilise tarafından aforoz edilmiştir. Aforoz edilmesi sonrası Huss, Prag şehrinde gönüllü sürgüne gitmiş ve bu süre zarfında kendisini vaizliğe ve polemiklerini yürüttüğü risaleler yazmaya adanmıştır. "De ecclesia" adlı çalışmasında Kilise'yi "yazgısı önceden belirlenmişlerin meclisi" olarak tanımlamış ve Papanın üstünlüğünü reddetmiştir.²⁸ Huss, 1414'te haklılığını Constance Konsili önünde kanıtlaması için yapılan daveti kabul etmiş ve oraya vardığı

23 Henri Pirenne, *a.g.e.*, s. 294-295; Pınar Ülgen, *a.g.e.*, s. 135.

24 Jacques Le Goff, *a.g.e.*, s. 188; Pınar Ülgen, *a.g.e.*, s. 135; Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 380.

25 Victor Verney, *Warrior of God Jan Zizka and Hussite Revolution*, Frontline Books, S. Yorkshire, 2009, s. 121.

26 Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 381.

27 Jacques Le Goff, *a.g.e.*, s. 188.

28 Pınar Ülgen, *a.g.e.*, s. 135.

görsel

Akademik
Bakış
93
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

zaman tutuklanarak hapse atılmıştır.²⁹ Bu konsilde ya da din adamları toplantısında Papa'nın kendisi, ayrıca 3 patrik, 23 kardinal, 27 başpiskopos, 106 piskopos, manastırlar tarafından aday gösterilen 33 piskopos, 103 başrahip ve hepsi papalık sarayından doktor olan 18 denetçi hazır bulunmuştur. Ayrıca bunlar dışında pek çok kişi görev almıştır.³⁰ 1414 ile 1418 yılları arasında birkaç farklı oturumla tamamlanan Constance Konsili'nde Huss, John Wycliff ve Praglı Jerome hakkında alınan kararlar dinsel baskıyı göstermektedir. Konsil'in 4 Temmuz 1415 yılındaki 15. oturumunun sonunda Huss mahkûm edilmiş ve infazı gerçekleştirme görevi dünyevi iktidar sahibine verilmiştir: "Yukarıda belirtilenler ve diğer birçok mesele nedeniyle, adı geçen Hus'un bir sapkın olduğunu ilan eder ve onu bir sapkın olarak değerlendirilmeye ve mahkûm etmeye karar verir..."³¹ ile "Bu kutsal meclis, "...John Huss'u dünyevî otoritenin yargısına terk eder..."³² Halk meclisi oluşturulmuş ve John Huss, tüm suçlamaları reddetmesine rağmen yargılanarak mahkûm edilmiştir. 6 Temmuz 1415 tarihinde kazıkta diri diri yakılma infazı gerçekleştirilmiş³³ ve John Huss'tan kalan küller Ren Nehri'ne serpilmiştir.³⁴

Hussit Hareketi

1417-1449 dönemi, Papalık ve Konsey arasındaki ilişki açısından çok önemlidir. Çek topraklarından Husçulara karşı savaşların hüküm sürdüğü bir dönemde Roma Kilisesi'nde Papalık ve Konsey'in konumu tartışılmaktadır. Bu dönemde ortaya çıkmış olan "Haec Sancta Kararnamesi", Konsey'in yetkisinin doğrudan Mesih'ten geldiği iddiasını içermektedir. Constance Konsili, Huss'un idam edilmesi kararını almış ve 6 Temmuz 1415 tarihinde John Huss diri diri yakılarak öldürülmüştür. Bu idamla Çek halkı arasında büyük bir öfke dalgası yayılmıştır. Özellikle kırsal halk, dağlara giderek silaha sarılmış; Çek halkı, onları düşmanlarına karşı savaşmaya çağıran seyyah vazizlerin konuşmalarını dinlemeye başlamıştır. 1419'daki Prag Defenestasyonu ile 1436'daki Jihlava Antlaşması arasında geçen on yedi yıllık sürede Papalık'ın batıda kurmuş olduğu öğretisi birliği Bohemya'da parçalanmış ve çok sayıda farklı inanç ortaya çıkmıştır. Husçular ve destekçileri, eski düzeni sarsmada reformasyon öncesindeki diğer tüm sapkın hareketlerden daha

görsel

29 *The Lives of The Popes*, s. 184.

30 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 53.

31 H. von der Hardt. *Magnum oecumenicum Constantiense concilium*, Frankfurt-Leipzig, c. IV, b. VI., 1696-1700, s. 396, 398, 412, 414; <https://pages.uoregon.edu/dluebke/Reformations441/Constance1414.htm> erişim tarihi: 04.06.2022.

32 H. von der Hardt, 1696-1700, s. 396.; <https://pages.uoregon.edu/dluebke/Reformations441/Constance1414.htm> erişim tarihi: 04.06.2022.

33 Spiezer Chronik, s. 660-665; *The Lives of The Popes*, s. 185.

34 Artaud De Montor, *The Lives and Times The Popes*, cilt 10, New York, 1911, s. 113-117; Jacques Le Goff, *a.g.e.*, s. 200; Thomas A. Fudge, *Origins of the Hussite Uprising: The Chronicle of Laurence of Brezova (1414-1421)*, Routledge, New York, 2020, s. 51; Thomas A. Fudge, *Jan Hus Religious Reform and Social Revolutin in Bohemia*, London, 2010, s. 9; Sebastian Provdente, "Inquisitorial Process and Plenitudo Potestatis at the Council of Constance (1414-1418), *The Bohemian Reformation and Religions*, cilt 8, ed. Zdenek V. David - Davis R. Holetan, Prague, 2011, s. 100.

ileri gitmiştir.³⁵ 1419 yılında Çek halkının yoksul kesimi tarafından başlatılan bir ayaklanma meydana gelmiştir. Halk, belediye binasına saldırarak şehir meclisinin nefret edilen üyelerini camlardan aşağıya atmışlardır. Bu olaylar sonucunda ülkede silahlı bir mücadele başlamıştır. İsyancılar manastırları ve kiliseleri yıkarak piskoposları ve keşişleri uzaklaştırmıştır. Katolik Kilisesi'ne ve Alman egemenliğine karşı isyan edenler, kendilerine Hussit adını verdiler ki bu da John Huss'ın takipçileri anlamına gelmektedir.³⁶

Hussitler iki temel kola ayrılmaktadır. Bohemya'nın güneyinde yer alan Tabor Dağı, halk arasında popüler bir toplanma noktasıdır. İsyancıların bir araya gelip birlikte hareket ettiği bir mekân hâline gelmiştir. Yaklaşık olarak 40.000 kadar isyancı burada toplanmıştır.³⁷ Bu alanda isyancılar, yeni bir kasaba kurarak çevresine sağlam savunma yapıları inşa etmiş ve bu yerleşime Tabor adını vermişlerdir. Tabor'a gelen her birey, paralarını ve mücevherlerini kasabanın sokaklarında bulunan özel fiçılara yerleştirmek mecburiyetindedir. Bu paralar, isyancılar için silah tedarik etmek ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmek amacıyla kullanılmaktadır. Çek halkı düşmanlarına karşı zafer kazanıncaya kadar savaşmayı kararlı bir şekilde sürdüren bu grup, kendisini Taboritler olarak tanıtmıştır. Temel güçleri isyancı köylülerden oluşmaktadır ve amacı serfliği, angaryayı ve yükümlülükleri ortadan kaldırarak kilise topraklarını ele geçirmektir. Tabor'da tüm insanlar, eşit kabul edilmekte ve birbirlerine “kardeş” veya “hemşire” şeklinde hitap etmektedir. Taboritler arasında birçok küçük zanaatkâr ve yoksul şehirli de yer almaktadır. Köylülerle birlikte ülkelerini Alman zalimlerden kurtarmak ve papanın Bohemya'daki iktidarına son vermek için savaşmışlardır. En kararlı olanlar, “artık dünyada kralların, feodal beylerin veya serflerin olmayacağı” bir gelecek gününü hayal etmektedirler.³⁸ Bir dizi yoksullaşmış şövalye de Taboritler'e katılmıştır çünkü onlar, sadece isyancı halkın Katolik Kilisesi'ni ve Alman feodal beylerini yenme potansiyeline sahip olduğunu fark etmişlerdir. 22 Temmuz 1419 tarihine gelindiğinde 40.000'den fazla insan Taboritlere katılmıştır.³⁹ Yürütülen dinî savaş, merkezi Prag'da bulunan ve öncelikle üniversite öğretmenleri tarafından haklı çıkarılan Husçu merkezin yürüttüğü savunma savaşından daha çok eskatolojik inançlarla şekillenmiştir. Hussitlerin diğer bir fraksiyonuna ise “İlmîliler/Utraquist” denmektedir. Bu grup, genellikle varlıklı zanaatkârlar, tüccarlar ve Çek feodal soyluluğunun çoğunluğundan oluşmaktadır. İlmîliler, zengin Almanlarla hesaplaşmak ve Katolik Kilisesi'ni zayıflatmak amacıyla hareket etmektedir. Ancak onlar, tüm zalimlerle mücadele etmek için ayaklanan sıradan insanlardan çekinmekte

35 Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 361-362, 388.

36 Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 407.

37 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 69.

38 F. C. Heymann, “The Hussite-Utraquist Church in the Fifteenth and Sixteenth Centuries”, *ARG III* 1961, ss. 1-26, s. 3-4.

39 Gordon Leff, *Heresy in the Later Middle Ages*, c. II, Manchester University Press, New York, 1967, s. 694.

görsi

Akademik
Bakış
95
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

ve bu yüzden Taboritler kadar kararlı bir tutum sergilememektedirler. Hussit hareketi, Bohemya'da halkın feodal sistem, yabancı hâkimiyeti ve Katolik Kilisesi'ne karşı verdiği mücadele ile ortaya çıkmış ve sonrasında gelişmiştir. Bu mücadeleye katılanlar ilerici düşüncelere sahiptir ve köylüler de doğal bir şekilde ortaya çıkan isyanlarda daha organize bir şekilde hareket etmişlerdir.⁴⁰

Yaşanan isyanlar neticesinde Bohemya ve Moravya'da 452 soylu kişi, bir protesto mektubu imzalamıştır.⁴¹ IV. Vaclav, Bohemya Kralı olarak yükselen muhalefet dalgasını durdurmak için pek bir şey yapmak istememekte veya yapamamakta gibi görünmektedir. Constance Konseyi, Vaclav'ın üvey kardeşi ve aynı zamanda Macaristan kralı olan Sigismund'u, açık bir meydan okumayla karşı karşıya olduğu konusunda harekete geçmeye çağırmıştır. Bu ısrar, sapkın olarak iddia edilenlere karşı olası bir haçlı seferinin erken bir işareti gibi görünmektedir. Sigismund'un, 1416'nın sonlarında veya 1417'nin başlarında yaptığı elçilik yazışması, onun Hussitlere karşı düşman olduğunu ortaya koysa da askerî müdahale konusunda isteksiz olduğunu göstermektedir.⁴² Sigismund, 15 Şubat 1368 ile 9 Aralık 1437 tarihleri arasında çeşitli unvanlara sahip olmuştur. 1378-1388 yılları arasında Brandenburg'un elektörü, 1387-1415 yılları arasında Macaristan ve Hırvatistan kralı, 1411'den itibaren Almanya kralı, 1419'dan itibaren Bohemya kralı, 1431'den itibaren İtalya kralı ve 1433 yılında taç giymesinden ölümüne kadar Kutsal Roma imparatoru olarak görev yapmıştır.⁴³ Lüksemburg Hanedanı'nın son erkek üyesidir. Onun babası Kutsal Roma İmparatoru IV. Karl'dır.⁴⁴

Hussit Hareketi'nin Askerî Yapısı

Erken Hussitizm, doğası gereği şiddetli olmayan bir reform hareketi olarak öne çıkar. Constance'taki krize yol açan yıllarda John Huss ve Jakoubek, silahlanma çağrılarını yapmışlardır. Ancak bu çağrılar gerçek olmaktan ziyade mecazi bir anlam taşımaktadır. Hussit ordusu; köylülerden, zanaat-kârlardan ve kent yoksullarından oluşan bir halk ordusu olarak feodal bir orduya karşı savaşmıştır. Taboritlerin atları veya şövalye silahları yoktur. Ordunun ana gücünü piyadeler oluşturmaktadır. Askerler, demir kenarlı dövenler, mızraklar, baltalar ve demir temrenli sopalara dönüştürülmüş tırpanlarla silahlanmışlardır. Köylüler, bu silahları kullanarak savaşta ustalaşmış feodal lordları ve paralı askerleri yenmek için çaba göstermişlerdir. Özel kancalarla şövalyeleri atlarından düşürerek onlara karşı mücadele etmiş ve dövenlerle işlerini bitirmişlerdir. Hussitlerin tahkim edilmiş kamp-

40 F. C. Heymann, *a.g.m.*, s. 5.

41 Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 388.

42 Ed. Rolf Sprandel, "Die Weltchronik des Mönchs Albert 1273/77-1454/56", *MGH*, München, 1994, s. 313; Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 389-390.

43 *MGH*, s. 312.

44 Thomas A. Brady Jr., *German Histories in The Age of Reformations*, Cambridge University Press, New York, 2009, s. 74-75.

ları, genellikle bir tepe üzerine veya nehir kıyısına kurulmuş; bazen de sığ bir hendekle çevrenmiştir. İlk saldırıda şövalyelerin güçleri tükenince geri çekilmeleriyle birlikte Hussit şövalyeleri, düşmana saldırmak için yük arabalarının arasındaki boşlukları kullanmışlardır.⁴⁵

Taboritler, top kullanma yetenekleriyle de öne çıkmaktadırlar. İlk defa küçük sahra topraklarını arabalarla taşıyan onlar olmuştur. Bu toplar, açık meydan muharebelerinde süvarilere karşı kullanılmıştır. Taborit piyadeleri, süvarilere karşı savunmalarını güçlendirmek amacıyla köylü arabalarından istihkâmlar inşa etmişlerdir. Bu hareketli istihkâmları Haçlı orduları hiçbir zaman yıkmaya başaramamıştır. Paralı birliklerle karşılaştırıldığında halk ordusunun morali oldukça yüksektir. Askerler, inatçı ve disiplinli savaşçılardan oluşmaktadır. Aralarında soyguncu veya haydut gibi kişilere yer yoktur. Hussit silahları şunlardan oluşmaktadır: topuz, arbalet, arkebüz, yaban domuzu mızrağı, demir uçlu bir sopa, gürz, kargı.⁴⁶

Halk ordusunun komutanları, doğrudan askerler tarafından seçilmektedir. Hussit birliklerinin başlıca örgütleyicisi ve lideri, zorluklarla mücadele etmiş bir şövalye ve deneyimli bir asker olan Jan Ziska'dır. Hussitler, Prag Savaşı'nı Ziska'nın liderliğinde kazanmışlardır. Askerler liderlerini büyük bir sevgiyle bağlarına basmaktadırlar. Ziska'nın vefatıyla birlikte kendilerini yalnız hissetmişlerdir. Çek halkı ise kahramanlarını hiçbir zaman unutmamıştır. Bohemya'da birçok mekâna Ziska'nın adı verilmiş ve kasabalarda onun heykelleri dikilmiştir.⁴⁷

Hussitlere Karşı Haçlı Seferlerinin Başlaması

Papa V. Martin (1417-1431), Konsey'in yetkisini kabul etmek ve Kutsal Roma İmparatoru olarak Sigismund'un yetkisini tanımak zorunda kalmıştır. Martin, seçilmeden önce resmen ilan edilen Konsey Kararnamelerini onaylamış ve ayrıca dinî reformlar için genel planları kabul etmiştir.⁴⁸ Ancak zamanla Martin, ardından gelen Konsey kararlarını tam olarak desteklememiştir. Bu durum, Konsey'in konumunun kademeli olarak zayıflamasına ve Papalık'ın istikrarlı bir şekilde güçlenmesine sebep olmuştur. Bu süreçte Papa V. Martin'in papalık otoritesini daha fazla vurgulaması ve Konsey kararlarına bağlılığının eksikliği, Roma Kilisesi'ndeki güç dinamiklerinin değişmesine yol açmıştır. Konsey'in etkisi azalmış ve papalık gücü giderek daha baskın hâle gelmiştir.⁴⁹ Papa Martin, esas olarak papalık gücünü ve Roma Curia'nın örgütlenmesini güçlendirmeye ve değiştirmeye odaklanmak zorundadır. Kilise reformu çağrıları, yalnızca toplumun alt tabakaları arasında değil; aynı za-

45 Ye. Agibalova, G. Donskoy, *Ortaçağ Tarihi*, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul, 2017, s. 139.

46 Ye. Agibalova, G. Donskoy, *a.g.e.*, s. 140-141.

47 Ye. Agibalova, G. Donskoy, *a.g.e.*, s. 140.

48 L. Duchesne, *Le liber pontificalis*, c. II, T. Ernest (Ed.), Paris, 1892, s. 515-516.

49 Antonin Kalous, "The Papacy and the Czech Lands between Reform and Reformation", *The Papacy and The Czech Lands*, Rome-Prague, 2016, (115-146), s. 116.

görsel

Akademik
Bakış

97

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

manda aristokrasi ve zengin şehirli soylular arasında da bir destek tabanına sahip olan geniş kapsamlı bir harekete dönüşmüştür. Reform (veya erken Çek Reformu), esas olarak Bohemya ve başkenti Prag'da hâkim olan Çek sakinleri arasında yayılmaya başlamıştır. Konsey, Mart 1418'de papa tarafından onaylanan birkaç yasal kararla başpiskoposluk için John Železný'yi desteklemiş ve göreve getirmiştir. Ancak anlaşmazlık devam etmiş ve İmparator Sigismund'un yeni yasaları Hussit hareketini pik noktasına getirmiştir.⁵⁰

Alman feodal beyleri ve Katolik Kilisesi, Bohemya'daki topraklarını kaybetmek istememektedir. Bu yüzden, Çek halkının özgürlük mücadelesini bastırmaya karar vermişlerdir. 1418 yılında Papa V. Martin, Doğu-Orta Avrupa'daki dinî hiyerarşiye karşı olan muhalefetin sona erdirilmesi ve Husçu sapkınlara karşı her türlü çabanın gösterilmesi çağrısında bulunmuştur.⁵¹ İki yıl sonra Husçularla bebrarber Bohemya'daki tüm heretiklere karşı resmî bir Haçlı seferi ilan edilmiş⁵² ve Çeklere karşı bir haçlı seferi vaaz edilmiştir. Bu Haçlı seferleri, Bohemya'yı on yıllarca etkisi altına alan olaylar zincirinin bilinen hikâyesidir.⁵³ Haçlı ordusu büyük ölçüde Alman feodal beylerinden oluşmaktadır ve Alman İmparatoru da bu ordunun başında yer almaktadır. Ülkenin zenginliklerinden pay almayı uman diğer birçok Avrupa ülkesinden şövalyeler ve paralı askerler de sefere katılmıştır.⁵⁴ 25 Mart 1420 tarihinde taraflar arasında bir ovada gerçekleşen ilk çatışma (Sudomer Savaşı), General Jan Ziska'nın (Žižka) taktikleri sayesinde Hussitlerin zaferiyle sonuçlanmıştır.⁵⁵ Akabinde Sigismund'un başında olduğu Haçlı ordusu Haziran sonlarında Prag önlerine gelip şehri bir süre kuşattıktan sonra sorunun müzakereler yoluyla çözülmesine karar verilmiştir. Bunun üzerine Hussitler temel doktrinlerini içeren bir beyanname ("Prag'ın Dört Maddesi") ile taleplerini bildirmişlerdir. "1. Tanrının sözü Bohemya krallığında özgürce ve Tanrının rahiplerine uygun bir biçimde vaaz edilmeli ve öğrenilmelidir. 2. Kutsal yemek ayinlerinin her ikisi de, yani ekmek ve şarap alma ayini, kurtarıcı Mesih'in sözlerine ve emirlerine uygun olarak, tüm inananların katılacağı şekilde yönetilmelidir. 3. Mesih'in emirlerine karşın ruhban sınıfını elinde tuttuğu mal ve servet şeklindeki dünyevi güç geri alınmalı ve ruhban sınıfı İncil öğretisindeki kurallara geri dönerek Mesih ve havarilerin yaşamlarını izlemelidir. 4. Büyük günahlar ve özellikle bütün kamu suçları ve Tanrının yasasına karşı olan diğerleri ayrımsız herkes için uygulanmalı, yasaklanmalı

50 MGH, s. 313-314; Antonia Kalous, *a.g.m.*, s. 119-120.

51 The Chevalier Artaud de Montor, *The Lives and Times of the Popes*, c. X, The Catholic Publication Society of America, New York, 1911, s. 124.

52 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 49; L. Duchesne, s. 521-522.

53 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 17; Thomas A. Fudge, "More Glory than Blood: Murder and Martyrdom in the Hussite Crusades", *The Bohemian Reformation and Religions*, cilt 5, ed. Zdenek V. David - Davis R. Holetan, Prague, 2004, s. 117.

54 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 53, 57-58; Artaud De Montor, *a.g.e.*, s. 124.

55 Frederick G. Heymann, *John Zizka and the Hussite Revolution*, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1955, s. 135.

ve bunların kaynakları imha edilmeli.”⁵⁶ Neticede söz konusu talepler Sigismund tarafından reddedilince çatışmalar tekrar başlamıştır.

1420 yılında Bohemya, 100.000/150.000 kişilik bir güç tarafından işgal edilmiştir. Haçlı ordularının izleri, Çek başkentine giden yolda yağmalar, yangınlar, cinayetler ve işkencelerle birlikte takip edilebilir. Haçlılar, Prag'ı kuşatmış ve şehri savunanlara yardım etmek amacıyla doğu kapısındaki Vikkov Tepesine konuşlanan küçük bir Taborit birliğiyle zorlu bir savaş başlamıştır. Cesur Hussit savaşçıları, düşman süvarilerini püskürtmeyi başarmışlardır. Kritik bir anda bir Taborit birliği, şehir kapısından çıkarak düşmana arkadan saldırmıştır. Haçlılar, kargaşa içinde kaçışmaya başlamışlardır.⁵⁷ General Jan Ziska komutasındaki köylülerden oluşan ordu, beklenmedik bir zafer kazanırken Sigismund ağır kayıplar vererek geri, çekilmek zorunda kalmıştır.⁵⁸

Bunu takiben Papa ve İmparator Sigismund, Hussitlere karşı dört ayrı sefer daha düzenlemiştir. Bunların dışında Hussitlere karşı askerî harekâtlar yapılmıştır. Ancak numaralandırma sorunlu olsa da tarihçiler genellikle bunlardan toplam beş tanesini Haçlı Seferi olarak tanımlamaktadırlar.⁵⁹ Bununla birlikte haçlı seferlerinin ilki, en azından bizzat seçilmiş İmparator Sigismund tarafından komuta edildiği için diğerlerinden ayırt edicidir. Bu güç gösterisiyle Prag'ı ele geçirilmesi umulmuş ancak şehir, Jan Huss taraftarları tarafından ustaca savunulmuş ve 1 Kasım 1420'de şehrin dışındaki bir savaşta yenilgiye uğradıktan sonra Sigismund, Bohemya'dan çekilmek zorunda kalmıştır.⁶⁰ Sonrasında Ziska, başından yaralanarak görme yeteneğini kaybetmiş ancak bir komutan olarak görev yapmaya devam etmiştir. Yardımcıları, onun “gözleri” olarak hizmet etmektedir. Ona birliklerin konum ve hareketleri hakkında bilgi vermektedirler. Kendi memleketinin tepeleri ve vadileri hakkında mükemmel bir bilgiye sahip olan kör general, birlikleri için hatasız bir şekilde en uygun konumu seçmektedir. Ayrıca, askerleriyle birlikte en beklenmedik yerlerde ortaya çıkmak gibi bir yeteneği de vardır. Şövalyeler, Hussitlerin şarkılarını ve arabalarının gıcırtilarını duyduklarında panik içinde dağılmaktadırlar. Düşmanlarının tüyleri ürperirken “Korkusuz kör adam” olarak adlandırılan Ziska'nın ismini duymak onları korkutmaktadır. Bu noktadan itibaren Sigismund, Macaristan'a yönelik Osmanlı tehdidinin yeniden canlanmasıyla meşgul olmuş ve Bohemya'ya boyun eğdirme

56 Josef Macek, *The Hussite Movement in Bohemia*, Lawrence and Wishart, London, 1965, s. 64-67; Leff, *a.g.e.*, s. 698.

57 Howard Kaninsky, “The Prague Insurrection of 30 July 1419”, *Medievalia et Humanistica*, s. 108; The Count Lützow, *a.g.e.*, s. 113; Piezer Chronik, *a.g.e.*, s. 753-754; Antonin Kalous, *a.g.m.*, s. 120; Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 74; Heymann, *a.g.e.*, s. 136; Leff, *a.g.e.*, s. 699.

58 Heymann, *a.g.e.*, s. 146; Verney, *a.g.e.*, s.131-132.

59 Thomas A. Fudge, *a.g.m.*, s. 117; Norman Housley, *Religious Warfare in Europe 1400-1536*, Oxford University Press, 2002, s. 34.

60 Macek, *a.g.e.*, s. 41-43.

görsel

Akademik
Bakış

99

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

sorumluluğunu bir dizi teğmene, seçim prenslerine ve Papalık elçilerine devretmek zorunda kalmıştır.⁶¹

Hussitleri hedef alan İkinci Haçlı Seferi, 1421 yazının sonlarına doğru Katolik Kilisesi tarafından başlatılmıştır.⁶² Papalık Elçisi Kardinal Brana ile Köln, Tier ve Mainz Başpiskoposları, haçlı seferinin başlatılması hususunda farklı cephelerde başroller üstlenmişlerdir. Zayıf koordinasyon ve kararsızlık, tüm haçlı seferlerini karakterize eden önemli özellikler arasında yer alır. Bu durum, ikinci seferin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra Jan Ziska'nın taktiksel yeniliklerinin, özellikle doğaçlama savaş arabaları ve sahra topçularının kullanımının, Husçu zaferlerin yanı sıra Haçlıların moraline ezici bir etki yaparak kazanç sağladığı açıkça görülmektedir. 1422 sonbaharında başlatılan üçüncü bir haçlı seferi ise bugüne kadarkilerin en az etkili olanıdır.⁶³ Ekim ayında Haçlı ordusu Bohemya'ya kuzey ve batı taraflarından saldırmış ve Chomutov şehri saldırı akabinde düşmüştür. Takibinde kraliyetçilerin elinde olan ve güçlü bir yapıya sahip Büyük Karlstein kalesinin kuşatılması olmuştur. Kuşatmanın uzaması ve başarısız bir grafik çizen Haçlılar ile müzakere kanalları açılmış ve bu sürece Litvanya Prensi Korybut aracılık yapmıştır. Kasım 1422 yılında ateşkesin imzalanması ile Üçüncü Haçlı Seferi büyük bir başarısızlıkla bitmiştir.

Taraflar arasında 1422 yılından sonra beş yıllık bir savaşızsızlık durumu hâkim olmuştur. 1427 yılında başlatılan dördüncü seferde Haçlı kuvvetleri önce Stribo'ya daha sonra Batı Bohemya'da bulunan Tachov'a saldırmışlardır. Prokop, Haçlı güçlerini oldukça rezil bir şekilde dağıtmıştır. 1431 yılında bir kez daha kilise ve imparatorluk orduları bir araya gelmiş ve Tanrı'nın düşmanlarıyla yüzleşmek için Şumava (Bohem Ormanı) boyunca büyük bir güçle ilerlemişlerdir.⁶⁴ Haçlılar, sapkınlara karşı sayısal olarak dörtte birlik büyük bir üstünlüğe sahip olmalarının yanı sıra askerî açıdan da onlardan üstündürler. Ordu, Basel Ekümenik Konseyi tarafından atanmış olan Kardinal Guiliano Cesarini'nin ruhani yönlendirmesi altındadır. Ayrıca Haçlı kuvvetleri, savaşçı Brandenburglu Friedrich'in komutası altındadır. Beşinci Haçlı Seferi, henüz başlamadan Husçuların yaklaşan tehdidiyle Haçlı kuvvetlerinin panik içinde kaçmasıyla fazla ileri gidilmeden sona ermiştir. Haçlılar, korku dolu bir şekilde savaş arabalarını ve erzaklarını geride bırakarak Alman topraklarındaki Yukarı Pfalz'ın güvenliği için Şumava boyunca telaşla ilerlemişlerdir. 1431'deki Beşinci Haçlı Seferi, Husçular tarafından acı verici bir kolaylıkla bozguna uğratılmıştır.⁶⁵ Beşinci Haçlı Seferi, büyük çapta yıkıcı

61 MGH, s. 314-315; Norman Housley, *a.g.e.*, s. 35.

62 Heymann, *a.g.e.*, s. 265.

63 Thomas A. Fudge, *a.g.m.*, s. 117; The Count Lützwow, *a.g.e.*, s. 137; Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 424.

64 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 192-261; Artaud De Montor, *a.g.e.*, s. 124; Antonin Kalous, *a.g.m.*, s. 122.

65 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 261-340; Thomas A. Fudge, *a.g.m.*, s. 117-118; The Count Lützwow, *a.g.e.*, s. 255-256; Leff, *a.g.e.*, s. 706-707.

etkilere sahiptir. 14 Ağustos 1431 tarihinde bu sefer, tüm Hussit savaşlarının en belirleyici muharebeye sahiptir. Domazlice muharebesi, Hussit savaşçılarının haçlılara ağır bir yenilgi uğrattığı en net savaştır. 1420'lerin sonları ve 1430'ların başlarında Hussitler tarafından komşu topraklara düzenlenen baskınlar, Bohemya'ya hoş geldin ganimetlerini beraberinde getirirse de savaşın ekonomik maliyeti önemli bir şekilde yükselmiştir.⁶⁶

Ziska'nın ölümünden (1424) sonra Hussit birliklerini yönetmek için yeni yetenekli generaller ortaya çıkmıştır. Ülkelerini savunmanın yanı sıra Taboritler, artık saldırı seferlerine de başlamışlardır. Örneğin onun halefi Prokop, mücadeleye iki yıl boyunca devam ettirdikten sonra savaşta ölmüştür.⁶⁷ Polonya ve Macaristan'a başarılı baskınlar düzenlemiş, Almanya'nın içlerine sızmış ve hatta Baltık Denizi'ne kadar ilerlemişlerdir. Hussit askerleri, feodal lordların kalelerini ve manastırlarını yıkarken yoksulların barakalarına asla zarar vermemişlerdir. Amaçlarını açıklayan mektuplar do-laştırmışlardır. Bu mektuplardan biri şu şekilde ifadelere yer vermektedir: “*Vatanımızın savunulması için bu onurlu mücadelede hayatlarımızı vermeye karar verdik, çünkü bu en önemli hedefimizdir.*” Taboritlerin, feodal beylerin ve ruhban sınıfının “Çek zehri” olarak adlandırdığı düşünceleri Avrupa genelinde yayılmaktadır. Almanya ve Polonya'da da köylüler ve kent yoksulları isyan etmeye başlamışlardır.

Hussit Hareketi sırasında Bohemya ve Moravya (1415-1437)⁶⁸

66 Norman Housley, *a.g.e.*, s. 35; Malcolm Lambert *a.g.e.*, s. 425.

67 Leff, *a.g.e.*, s. 704.

68 Thomas A. Fudge, *a.g.e.*, s. 48.

İlmlılar/Utraquistler'in İhaneti

Bohemyalı feodal beyler ve varlıklı şehirli sınıf, Taboritlerin feodal düzene karşı etkili muhalefetinden dolayı endişe duymaktadır. Soylular ve şövalyeler, zaten kilise arazilerine el koymuşlardır ve şimdi köylülerini yeniden feodal baskının boyunduruğuna sokmayı amaçlamaktadırlar. Hussit tehlikesi üzerine tüm Kilise üyeleri tarafından yeni bir konsil toplanması çağrısında bulunulmuştur. Papa V. Martin, bu süreci atlatmayı başarmış ancak halefi IV. Eugenius, koşulların ve genel görüşün etkisi altında Temmuz 1431 yılında Basel'de oturumlarını açan konsili toplantıya çağırmıştır.⁶⁹ Konsil iki önemli sorunla uğraşmak zorunda kalmıştır: Bohemya sapıklığı ve Kilise reformu. Taborluların dinî ve sosyal radikalizmi, onlarla Utraquistler arasında kesin bir kopuşu ateşleyerek sona ermiştir.⁷⁰

Papa ve İmparator, haçlı seferlerinin başarısız olduğunu fark ederek Bohemya'daki kurtuluş mücadelesini bizzat Çeklerin yardımıyla sonlandırmaya karar vermişlerdir. Bu nedenle İlmlılar ve Taboritler arasında bir savaş başlamıştır. 30 Mart 1434 yılında İlmlılar, Prag'ın doğusundaki Lipany kasabası yakınlarında Taboritlere saldırmışlardır. İlmlılar, geri çekilme numarası yaparak düşmanlarını müstahkem arabalı kamplarından dışarıya çekmiş ve Taboritleri bozguna uğratmışlardır. Feodaller, esir tuttıkları kişileri dahi öldürmüşlerdir. Hayatta kalan az sayıda kişi ahırlara hapsedilerek gece diri diri yakılmıştır. Lipany'deki yenilginin ardından bazı yalıtılmış Taborit birlikleri, son sığınakları olan Tabor düşene dek savaşmayı sürdürmüşlerdir.⁷¹

Savaşlardan bitkin düşen Bohemya ve Prag, sadece barış ortamı istemektedir. 1436'da Konsil ve Utraquistler arasında başlayan görüşmeler, sonunda iki tarafın da elindekilerle yetinmeye karar vermeleri şeklinde muğlak bir Jihlava Antlaşması ile sonuçlanmıştır. 5 Temmuz 1436'daki anlaşma ile Moravya'daki Jihlava'da (Iglau) Kral Sigismund, Hussit delegeleri ve Roma Katolik Kilisesi'nin temsilcileri tarafından resmen kabul edilmiş ve imzalanmıştır. Bu kadar çaba, bu kadar coşku, dökülen bunca kan, yalnızca manastırların mülkiyetini kendi aralarında paylaşan Çek soylularının işine yaramıştır. Soylular, yağmalanması karşılığında Kilise'yle barışmışlardır. Bu sayede öyle bir güç elde etmişlerdir ki artık halk arasında cesareti kırılmış kesimlerden gelebilecek tehlikeden korkmaya gerek kalmamıştır. Diğer rahatsızlıkların çözümü ise zamana bırakılmıştır.⁷²

Sonuç

Şiddetin tarihçesine bakıldığında insan figürü hemen göze çarpacaktır. İnsan hem iç güdüsel hem de çevresel dış etkenler sebebiyle şiddete meyillidir.

69 Macek, *a.g.e.*, s. 68-71.

70 Henri Pirenne, *a.g.e.*, s. 296-297. Pınar Ülgen, *a.g.e.*, s. 136.

71 Norman Housley, *a.g.e.*, s. 35; Macek, *a.g.e.*, s. 77.

72 Henri Pirenne, *a.g.e.*, s. 297 Pınar Ülgen, *a.g.e.*, s. 136; Malcolm Lambert, *a.g.e.*, s. 431.

İnsanın, bu eylemi yapabilmesi için eylemi meşrulaştırması gerekmektedir. İnsanın meşrulaştırma çantasında pek çok unsur bulunmaktadır. Bu çantadaki unsurlar arasında din oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Dinin araçsallaşması ve şiddeti meşru kılma eylemini pek çok farklı dönemlerde görmekteyiz. Bu dönemlerden belki de en önemlisi olarak Orta Çağ Avrupa'sının gösterilmesi yanlış olmayacaktır. Hussit Hareketi de dinin şiddet ile beraber özümsemiği bir düşüncenin eseridir. 1419-1434 yılları arasında Çek halkı, feodal baskılara, yabancı yönetimlere ve Katolik Kilisesi'ne karşı kahramanca bir mücadele vermiştir. Taboritlerin mücadelesi, bir köylü savaşıdır; İngiltere ve Fransa'daki köylü isyanlarından farklı olarak daha uzun süre devam etmiştir; daha iyi bir örgütlenmeye sahiptir ve ülkenin tamamını kapsamaktadır. Köylüler ve kent yoksulları yenilgiye uğramış olsalar da en azından bir süreliğine soyluların feodal sömürüyü artırma çabalarını durdurmayı başarmışlardır. Özellikle 1418 yılının sonlarına bakıldığı zaman Hussit reform hareketinin millî reform karakterinde olduğu görülür. Halk isyanı, kaybettikleri toprakları bir daha geri alamayacak ve yıkılan manastırları yeniden açamayacak durumdaki Katolik Kilisesi'ne karşı güçlü bir darbe indirmiştir. Bohemya'daki yabancı yönetim zayıfladıktan sonra Hussit savaşlarının etkisiyle birçok şehir, Çeklerin yoğun olduğu bir nüfusa sahip olmuştur. Mahkemeler ve devlet daireleri, Almanca yerine Çek dilini kullanmaya başlamıştır. Hussitlerin ilerici düşünceleri, Avrupa'da halkın feodal baskılara karşı mücadelesini harekete geçirmiş ve canlandırmıştır. Papalık kurumu, Tanrı Krallık ideası için ancak gerçekte siyaset ve otorite sebebiyle haçlı seferleri ilan etmiştir. Bu sefer siyasi amaçlı olduğu için sefere katılım lokal boyutta ve sınırlı sayıda olmuştur.

Kaynaklar

- AGİBALOVA, Ye., Donskoy, G., *Ortaçağ Tarihi*, çev. Çağdaş Sümer, Yordam Kitap, İstanbul, 2017.
- AĞAOĞULLARI, M. A., Köker, L., *İmparatorluktan Tanrı Devletine Siyasal Düşünceler*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, s. 183.
- ÇATALBAŞ, Resul, "Avrupa'nın İlk Evanjelikleri: Moravyalılar", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013/1, c. 12, sayı: 23, Çorum, ss. 113-126.
- ÇOBAN, Bekir Zakir, *Geçmişte Günümüze Papalık*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2021.
- DICKENS, A. G., *The German Nation and Martin Luther*, London, 1974.
- DUCHESNE, L., *Le liber pontificalis*, c. II, T. Ernest (Ed.), Paris, 1892.
- Ed. Rolf Sprandel, "Die Weltchronik des Mönchs Albert 1273/77-1454/56", *MGH*, München, 1994.
- FONTANA, Josef, *Avrupanın Yeniden Yorumlanması*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1995.
- FUDGE, Thomas A., "More Glory than Blood: Murder and Martyrdom in the Hussite Crusades", *The Bohemian Reformation and Religions*, cilt 5, ed. Zdenek V. David - Davis R. Holetan, Prague, 2004.
- FUDGE, Thomas A., *Jan Hus Religious Reform and Social Revolution in Bohemia*, London, 2010.

görsel

Akademik
Bakış
103
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

- FUDGE, Thomas A., *Origins of the Hussite Uprising: The Chronicle of Laurence of Brezova (1414-1421)*, Routledge, New York, 2020.
- FUDGE, Thomas A., *The Crusade Against Heretics in Bohemia 1418-1437*, Routledge, London-New York, 2016.
- GOFF, Jacques Le, *Avrupanın Doğuşu (Avrupayı Kurmak)*, çev. Timuçin Binder, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2017.
- GOFF, Jacques Le, *Ortaçağda Entelektüeller*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994.
- HARDT, H. von der, *Magnum oecumenicum Constantiense concilium*, Frankfurt-Leipzig, c. IV, b. VI., 1696-1700, s. 396, 398, 412, 414; <https://pages.uoregon.edu/dluebke/Reformations441/Constance1414.htm> erişim tarihi: 04.06.2022.
- HEYMANN, Frederick G., *John Zizka and the Hussite Revolution*, Princeton University Press, Princeton-New Jersey, 1955.
- HILL, Christopher, *Marksizm ve Tarih*, çev. Aynur Toraman-Elifcan Karacan, haz. Aynur Toraman, Kor Kitap, İstanbul, 2017.
- HOUSLEY, Norman, *Religious Warfare in Europe 1400-1536*, Oxford University Press, 2002.
- HUSS, John, *The Letters*, haz. Herbert B. Workman, R. Martin Pope, Watson de Viney Hansel Ltd., London, 1904.
- Josef Macek, *The Hussite Movement in Bohemia*, Lawrence and Wishart, London, 1965.
- KALOUS, Antonin, "The Papacy and the Czech Lands between Reform and Reformation", *The Papacy and The Czech Lands*, Rome-Prague, 2016, (115-146).
- KAMİNSKY, Howard, "The Prague Insurrection of 30 July 1419", *Medievalia et Humanistiri*.
- LAMBERT, Malcolm, *Ortaçağda Dinsel Sapkınlıklar*, çev. Erdem Gökyaran, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- LEFF, Gordon, *Heresy in the Later Middle Ages*, c. II, Manchester University Press, New York, 1967.
- LINDBERG, Carter, *Avrupa'da Reform Tarihi*, inkılap Yayınları, İstanbul, 2014.
- MONTOR, Artaud De, *The Lives and Times The Popes*, cilt 10, New York, 1911.
- ÖZKAYA, Eyüb, "Protestan Reformunun Öncüsü Jan Hus'un Hayatı ve Görüşleri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020 (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- PIRENNE, Henri, Kavimler Göçü'nden XVI. Yüzyıla Kadar Avrupa Tarihi, çev. Sinan Akbaytürk, Selenge Yayınları, İstanbul, 2022.
- PROVVIDENTE, Sebastian, "Inquisitorial Process and Plenitudo Potestatis at the Council of Constance (1414-1418)", *The Bohemian Reformation and Religions*, cilt 8, ed. Zdenek V. David, Davis R. Holetan, Prague, 2011.
- STRAUSZ-HUPE, Robert, Power and Community, New York, 1956.
- The Chevalier Artaud de Montor, *The Lives and Times of the Popes*, c. X, The Catholic Publication Society of America, New York, 1911.
- The Count Lützwow, *The Hussite Wars*, London-New York, 1914.
- The Lives of The Popes*, (Yazar bilgisi bulunmuyor), London, 1799.
- ÜLGEN, Pınar, *Orta Çağ Avrupası'nda Ölümle Dans*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2022.

görsel

VERNEY, Victor, *Warrior of God Jan Zizka and Hussite Revolution*, Frontile Books, S. Yorkshire, 2009.

WHALEN, Brett Edward, *The Medieval Papacy*, Ebook, 2014.

Extended Abstract

The Hussite Wars were a series of religious and political uprisings that occurred in the early 15th century in the region of Bohemia. These conflicts originated from the teachings and influence of a Bohemian preacher named Jan Hus. Hus was a prominent figure advocating for reform within the Catholic Church in the Kingdom of Bohemia, criticizing its corrupt practices. His ideas gained significant popularity throughout Europe, garnering a sizable following known as the "Hussites." In 1419, peaceful protests in Prague by the Hussites, demanding the spread of Hussite theology and religious freedom, turned violent when they attacked representatives of the Catholic Church. This event marked the beginning of the Hussite Wars, which further divided the Czech society. The Hussite Wars can be divided into two main periods: the First Hussite War, which occurred between 1419 and 1434, and the Second Hussite War, which took place from 1436 to 1444. During the First Hussite War, the Hussites fought for freedom and religious participation of the laity. The death of the powerful Bohemian king, Wenceslaus IV, and subsequent power struggles over the throne complicated the conflicts further. Under the leadership of Jan Žižka, the Hussites continued to fight and engaged in battles with neighboring countries such as Austria, Germany, and Poland. Employing innovative tactics, such as war wagons and other unconventional strategies, the Hussites achieved remarkable victories against numerically superior foes. However, after Žižka's death, the Hussites' leadership became divided between figures advocating radical religious reforms, like Jan Rokycana, and more moderate politicians, like George Poděbrady. In 1434, the First Hussite War concluded with the Compromise of Prague, which granted the Hussites religious tolerance and greater freedom. Nevertheless, the Second Hussite War erupted shortly thereafter, driven by increasing disagreements among the Hussites themselves. Ultimately, in 1436, a peace agreement was reached when most Czech nobles, led by George Poděbrady, adopted a pragmatic approach and reconciled with the Catholics. The Hussite Wars were a significant event during the Middle Ages, emphasizing the importance of religious reform and popular participation. These conflicts accelerated societal and political changes and left a lasting impact on the religious and political landscape of Europe. Moreover, the Hussites' innovative military tactics served as inspiration for future generations' strategies and technologies. As a result, the Hussite Wars are remembered as a crucial turning point in European history and an influential resistance movement. Our study aims to deal with the Hussite-centered Reform movements in the Bohemian lands and the military expeditions as a result. Our research examines the use of the Papacy for political purposes by instrumentalizing religion through the "Hussite Crusades".

gazi

Akademik
Bakış

105

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024